

Monografija o zgodovini slovenske prašičereje

Najstarejši viri

V Sloveniji ima prašičereja večstoletno tradicijo. Prašiče so redila že ljudstva, ki so živela na našem ozemlju pred prihodom Slovanov – koliščarji, takoimenovanega močvirskega (šotnega) prašiča. O reji prašičev najdemo dokaze v pisnih (listine, urbarji ...) in drugih virih. Najstarejši do sedaj poznani vir je iz let okoli 804, ki poroča o zboru Istranov, ki so

se pritoževali nad škofi tudi zaradi kratenja pravice do svinjske paše in živinske krme. Istrani so zahtevali vrnitev pravic. Dokaze najdemo tudi v urbarjih, na srednjeveških freskah in v srednjeveških listinah. Eden zadnjih objavljenih dokazov je izpod peresa Mlinariča (2001), ki v knjigi Kartuzija Bistra piše o številu svinj na samostanski pristavi, o plačevanju žirnine (žirovščine) za svinjsko

pašo v gozdovih in da je bil med samostansko služinčadjo tudi svinjar.

Srednji vek

O reji prašičev v srednjem veku v Sloveniji so poznana številna pisna in slikovna pričevanja in med njimi:

Urbarji – tlačani so morali plačevati tako imenovani svinjski davek. Za pašo prašičev

Freska Beg v Egipt – cerkev sv. Marija na Škriljinah pri Beramu (1474) (foto Andrej Šalehar)

VPRAŠANJE 3

Kdo pa vam sestavi gnojilni načrt?

Prepustite delo tistemu, ki se na to najbolj spozna! Program PANTHEON FA vam sam oblikuje gnojilni načrt glede na načrtovan kolobar. Označite, s čim želite gnojiti in program izračuna, koliko posameznega gnojila morate dodati. Ker boste lahko primerjali dejansko porabo s planirano, boste imeli odličen vpogled že med gnojenjem samim.

Na voljo tudi kot brezplačna verzija za vodenje FADN poročil in poljedelskih evidenc na podlagi KOP programa.

PANTHEON FA
FarmAccounting

www.datalab.si/fa

fa@datalab.si 01 252 89 50

v gozdu je bila posebna dajatev, imenovana žirovščina.

Srednjeveške freske so svojevrsten dokaz o reji prašičev – stenski koledar v cerkvi sv. Trojice v Hrastovljah iz leta 1490 prikazuje v enajstem medaljonu (mesec november) klanje prašičev; freska Beg v Egipt v cerkvi sv. Marija na Škriljinah pri Beramu iz leta 1474, kjer sta naslikana dva prašiča; freska Celjski strop, naslikana okoli leta 1600, v upodobitvi letnega časa Zima vključuje tudi klanje prašiča.

Od XVI. stoletja do konca prve svetovne vojne

Poglavje opisuje prehod iz pašne v hlevsko rejo prašičev, promet s prašiči, prašičerejo v času velikih družbenih in gospodarskih sprememb v 19. stoletju ter prva organiziranja rejskega dela. Dolga desetletja uveljavljeno prašičjo pot iz Hrvaške preko Kranjske v Benečijo so večkrat prekinile bolezni prašičev in prav to je bila spodbuda, da se je na

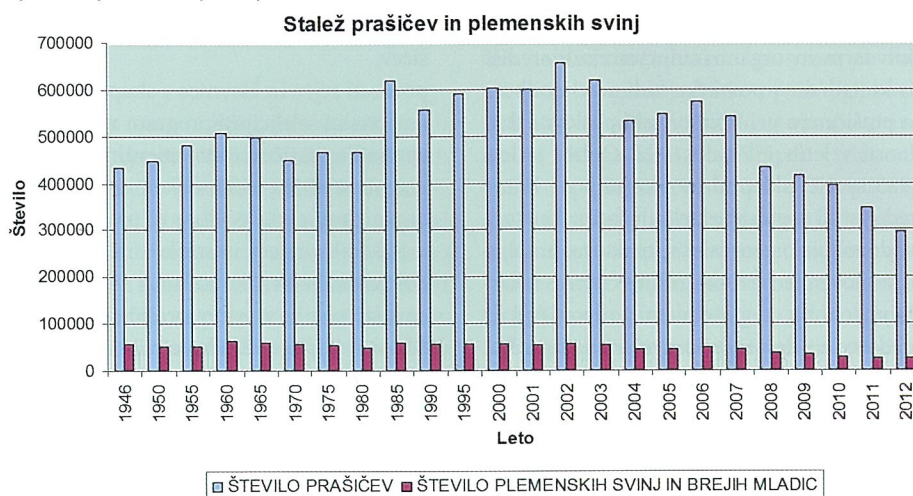
Živinoreja

Kranjskem povečala lastna prirreja prašičev. V drugi polovici 18. stoletja so bili izdani prvi zakonski dekreti, povezani z rejo prašičev – leta 1769 so tako prepovedali, da bi prašiči prosto tekali naokoli. Kranjska kmetijska družba je za pospeševanje prašičereje v drugi polovici 19. stoletja pripravila številna navodila za izgradnjo svinjakov, prehrano in krmljenje, razmnoževanje, odbiro prašičev in drugo ter subvencionirala nabavo plemenskih merjascev. Za izboljšanje kakovosti prašičev je organizirala zavode za plemenske prašiče, postaje za plemenske prašiče in postaje za plemenske merjasce. Po nemškem vzoru je bilo zgrajeno (1913) pitališče v Št. Lovrencu na Dolenjskem s skupno zmogljivostjo za 300 pitancev. Leta 1912 je bila ustanovljena »Prva kranjska svinjerejska družba z o. z. v Lukovici«.

V tem obdobju smo dobili tudi prve statistične podatke o staležu prašičev: Popisi živine v 16. in 17. stoletju in statistični podatki od leta 1869 dalje.

Podrobno so opisane pasme prašičev v tem obdobju. Domače (avtohtone) pasme so oplemenjevali s tujimi pasmami, med katerimi so najpogostejše uporabljali pasmo angleški veliki beli prašič (large white).

Po drugi svetovni vojni je gibanje staleža prašičev in plemenskih svinj v Sloveniji upodobljeno na spodnji sliki.

V letu 2012 je bil stalež prašičev v Sloveniji manjši kot leta 1946!

Med svetovnima vojnama

Po koncu prve svetovne vojne je Slovenija izgubila trg (Dunaj) in reja prašičev je bila omejena predvsem na lastno oskrbo. V tem obdobju so pospeševali rejsko delo, ki je vključevalo oskrbo s plemenskimi merjasci, rejska središča, preprečevanje parjenja v sorodstvu in drugo. Na staležu je bilo okoli 300.000 prašičev. Med pasmami sta bili naj-

pogostejše nemška plemenita in oplemenjena. Prisotne so bile še pasme: krškopoljski prašič, kranjski prašič, gorenjski črnopikasti prašič, hešovski prašič in drugi. Leta 1934 so v Prekmurje uvozili pasmo veliki jorkšir.

Po letu 1945

To je najboljše poglavje, ki najprej spregovori o obnovi prašičereje po drugi sve-

vajeTEKO

**Prvi slovenski proizvajalec
krmnih zmesi za uporabo
na ekoloških kmetijah.**

Certificirana ekološka krmila
za govedo, krave molznice in drobnico.

Vajet d.o.o.

T 05 36 44 513 F 05 36 44 522 E prodaja@vajet.si W www.vajet.si

Živinoreja

tovni vojni, o šesetdesetih letih 20. stoletja, ko so bili postavljeni temelji moderne selekcije prašičev v Sloveniji, o gradnji prašičerejskih farm in organiziranju vzrejnih središč na kmetih ter v povzetku tudi o delu odbora za prašičerejo pri Živinorejski poslovni skupnosti v letih 1974 do 1992. Odbor je leta 1985 sprejel sklep, da v Sloveniji ne bomo nadaljevali z gradnjo velikih farm, ker tega ne dovoljujejo geografska struktura, poseljenost Slovenije in težko rešljive težave z varstvom okolja. V posebnem podglavju je predstavitev dela na pripravah na vstop v EU. Slovenska prašičereja je pripravila programe ukrepov že leta 1997 po sprejetju Agende 2000 in jih predlagala kmetijskemu ministru. Ti vključujejo:

- strukturne spremembe (povečanje zmogljivosti, novogradnje, obnovitev in dograditev obratov ter infrastrukture – povečanje produktivnosti in povečanje intenzivnosti prireje),

- prilagajanje zakonodaji na področju ekologije in etologije,
- kakovost klavnih prašičev in trženje prašičev,
- povezati rejce in klavnice v skupen interes,
- nacionalni selekcijski program za prašiče, testiranje prašičev, osemenjevalni centri in vzrejna središča na kmetijah,
- organizirati enoten odbor za prašičerejo,
- usposobitev rejcev in strokovnjakov, strokovne službe in zakonodaja.

Analizirano je stanje v prašičereji v prvih letih po vstopu v EU do leta 2012, ko se je stalež močno zmanjšal in je panoga zelo ogrožena. Slovenska prašičereja ni bila ustrezno pripravljena na pogoje trženja v EU in predlagano je še nekaj predlogov za izboljšanje sedanjega stanja.

Pasemska struktura prašičev se je v Sloveniji po letu 1945 znatno spremenila in na staležu so moderne mesnate pasme, ki so bile uvožene: švedska landrace – leta 1959, pietrain – leta 1964, 1982, belgijska landrace – leta 1964, large white – leta 1967, nemška landrace – leta 1968, 1969, duroc – leta 1982. Izselekcioniрана so bila križanja 12 x 55, 12 x 33, 12 x 44, 12 x 53 in 12 x 54, ki jih uporabljamo tudi sedaj. Na večini farm in na prašičerejskih kmetijah že več kot tri desetletja uporabljajo za proizvodnjo pujskov svinje križanke linije 12 in merjasec drugih pasem ali križance. V široki reji z uporabo merjasec mesnatih pasem oplemenjujejo obstoječo populacijo prašičev. Še posebej po vstopu Slovenije v EU se je zelo povečalo nakupovanje, pogosto povsem nenačrtno, plemenskih prašičev v tujini in z njimi so prišle tudi različne bolezni, ki so nekdanje dobro zdravstveno stanje slovenskih prašičev povsem spremenile. Ravno to pa je verjetno glavni vzrok za propad številnih farm in kmetij z rejo prašičev, za propadanje slovenske prašičereje.

Dodatki:

- Stalež prašičev v Sloveniji v letih 1869–2012: S pomočjo različnih objavljenih podatkov o številu prašičev in številu plemenskih svinj in brejih mladice je sestavljeno

na preglednica o gibanju staleža prašičev na območju Slovenije v letih 1869–2012.

- **Glosar:** Pojasnjeni so starejši strokovni izrazi, ki so bili najdeni pri prebiranju starih pisnih virov.
- **Prispevki k bibliografiji:** kranjska klobasa: Kranjska klobasa je povezana z rejo prašičev. Pri raziskavi zgodovinskih virov na področju slovenske prašičereje so najdeni tudi novi dokazi o tradicionalni izdelavi kranjskih klobas v Sloveniji.
- **Viri:** Za izdelavo monografije je bilo uporabljen 298 objavljenih virov.
- **Slikovno gradivo in priloge:** Na koncu je priloženih 30 fotografij in 21 različnih dokumentov, kar je bilo najdeno v objavah, na boljšem sejmu, antikvariatih, arhivih in drugje.

Monografijo *Prispevki k zgodovini razvoja reje in pasem prašičev v Sloveniji*, ki prva prikazuje celotno zgodovino razvoja slovenske prašičereje, je izdala Kmetijska založba, Slovenj Gradec in obsega 124 strani. Knjiga je delno eden od sadov raziskave Zgodovinski viri o slovenskih lokalnih (avtohtonih in tradicionalnih) pasmah do leta 1945, ki poteka po letu 2006 na Oddelku za zootehniko Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani.

*zaslužni prof. dr. Andrej Šalehar,
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko, Domžale*

mešalni vozovi in odjemalci silaže ■ voz z / brez lastnega odvzema	gumijaste podloge za ležišča živali ■ manj poškodb nog ■ večje udobje za živali ■ za vezano rejo, ležišča v prosti reji, hodnike, rešetke	napajalni avtomati ■ za teleta, jagenjčke, ... ■ preprosta vzreja večjega števila živali	elektronske tehtnice ■ tehtnice za mešalnice ■ platformske tehtnice ■ trotočkovne tehtnice za traktor	hladilni bazeni, cisterne ■ od 100 do 24.000 l ■ brez ali z avtomatskim pranjem	merilniki vlažnosti zrnja ■ molzni robot za dve kravi hkrati ■ bema krtače za dvorišča, ceste ■ dvoriščni traktor
--	---	---	---	--	---

www.senk.si tel.: 04 25 35 135 gsm: 041 696 636 Hotemaže 4 | 4205 Predvor